

Nuo grafo palivarko iki ūkininko bajoriškos sodybos

Virginija JUŠKIENĖ
ŪP korespondentė

Namai, kaip ir žmonės, turi savo vaidmenis ir likimus. Vieni pavadinami dvarais ir tarnauja turtingiems, iškilieji žmonėms, elitui, kiti – būna tik namais ir pastogėmis tiems, kurie savo gyvenimo kelionėje pasiekia ten ilgiau ar trumpiau. Kai kuriems tenka ypatingesnė dalis – būti šimtmečių pokyčių, istorinių virsmų liudininkais. Tokie yra Mazgeliškiai, vienkiamis Šimonių seniūnijoje, Kupiškio rajone.

Ūkininko sodyba

Žaliame pievų peizaže, aukštų medžių, liepų, klevų, ąžuolų ir didelio kiemo apsupta stovi sodyba – medinis erdvus namas su veranda, langinėmis ir drožiniais, klėtis, atokiau – sodas, ūkiniai trobesiai. Žąsys sutūpusios po obelimis, burbuliuoja kalakutai. Dar toliau – galvijų aptvarai, išsisi sugulusi limuzinų banda. Silpnas vėjelis plaiksto vė-

Mazgeliškių vienkiemis, buvęs palivarkas.

Rekonstruota klėtis.

H. Gineika iš dailininkės dukterėčios įsigijo likusią namo dalį.

Grafai, samdiniai, kolūkiečiai

Nedaug Lietuvoje likę prieškarinio stipri ūkininkų namų, kurie nebūtų sovietmečiu nugyventi, išdraskyti, išgrobstyti. Kaip pavycio išlikti Mazgeliškiams?

Apie tai yra pasakojusi pati dailininkė B. Jacevičiūtė-Jėčiūtė. Jos tėvai Jėčiai iš grafo Suazelio de Gofje 1924 m. nusipirko palivarką (trobesius ir apie 40 ha žemės),

ūkinuose pastatuose, daržinėse laikytas šienas, vietiniai žmonės Mazgeliškius vadindavo dvarėliu. Matydavo, kad vasaromis tėviškėn atvažiuoja Bronelė (taip ją vadino artimi kaimynai), kartu ir jos draugė poetė, sakydavo: „namo sugrįžta“, nors niekas tada viešai nekalbėjo apie nuosavybę ar jos sugrąžinimą.

Kaimas – ištapytas, sueiliuotas

Į kaimą iš Vilniaus dailininkė atvažiuodavo motociklu su priekaba, vėliau su „žiguliuku“. Pas brolių Telšius nubirdavo mažą baltą motoroleriū. Tėviškėn sovietmečiu, iki 1990-ųjų, dažniausiai atvažiuodavo kartu su poete J. Degutyte. Kelias anuomet buvo prastas, žvyrkelis, o į sodybą – dažnai nepravažiuojamas. Įklimpdavo, eidavo šauktis kaimynų pagalbos. Labiausiai sutardavo su Janina ir Broniumi Nedveckais. Sutapo visų vardai, taigi, vardinųjų „baltiai“ buvo privalomi, kiek ten šokta, linksmi vakarota... Kaimynai miestietišms nešdavo sviesto, kiaušinių, pieno. Tačiau turėjo arklių, tad Bronelė užskodavo ant jo ir rindodavo į netoliese esantį Puožo ežerą maudytis. Prasiėjęs melioracijai, dailininkė sumanė arčiau Mazgeliškių parsitempti dalį numatytos nugriauti kaimiškos trobos. Pastatė ją arčiau vieškelio kaimynų Nedveckų sode, ten įsirengė kūrybos studiją. Kokie buvo tuometiniai išgyvenimai, galima spręsti iš Kupiškio etnografinis muziejaus 2005 m. išleisto dailininkės kūrybos albumo ir jos pačios parašyto įvado (ji buvo ir diplomuota lietuvių, vėliau baigusi dailės studijas).

„Mano nutapyti ciklai „Buvo namai“, „Medžiai“, „Tėvų medžiai“ – tai neišsaugotų mano kaimynų tėviškių prisiminimas, Pustelninkų ir Vizbarų kaimuose buldozeriais užkastos obelys, klevai, vidury didelio lauko vienišas šulinys, klevai be paukščių. Tėviškės peizažai – tai nuolatinis graudus

Sodybos šeimininkas Henrikas Gineika su anūku Domu uždainavo apie ąžuolą.

ir šiltas pokalbis su išėjusiais tėvais. <...> Kaimiška prigimtis šaukia į laukus, miškus, kur žemė neišgrįsta akmenimis, neprislėgta cementu. Paklūstu gamtos šauksmui – savo peizažus tapau šviesiomis suartėjimo su gimtąja žeme valandomis.“

Kaimas, ganta buvo įkvėpimo šaltinis ir dailininkės bičiulei poetei J. Degutytei, daugybė motyvų ir įvaizdžių yra sumanyta Mazgeliškiuose. Štai vienas iš populiariausių kūrinijų – „Kelio pradžia“, tapęs „Hiperbolės“ hitu:

„Čia – kelio pradžia, kur klevai / Skamba savo šakom ir lapais. Kur žydi / Ramybe ir jaukumu kvapios gelės melsvai... // Ne rūkas – tai gervės miega. / Ne vėjas – tai žemė alsuoja. / Aš nepamiršiu nieko... // Pasklidęs toli vasarą / Tamsiom vilnim priartėja... / Kieno čia šešėliai klajoja?... // Galulaukėj šūkaija briedžiai / Mėnulis obuoliu supasi... / Klevai karštą kaktą paliečia...“

Dailininkė yra pasakojusi, kaip Mazgeliškiuose gimė poetės eilėraštis apie pienę: „Jau po šalnų ėjome abi pakele, viskas nupilkę, ir staiga – ryški, didelė, žydinti pienė. Viena, vieniša...“

„Žydi pienė geltonplaukė / Palei viešą kelią. / Žiemkentėlis pienę šaukia / Ir priešaukt negali: <...> // Ar tu satulės trupinėlis, / Ar medaus kruopelė? / Ar tu mažas žiburėlis / Prie didžiulio kelio?“

Ekologiškas, ūkiškas

Dabar Mazgeliškiai išgyvena ūkiškąjį laikotarpį, taigi, sugrįžo prie ištakų. Sodyba yra įrašyta į Nekilnojamojų kultūros vertybių registrą. Atminimo lenta kraštiečiai dailininkei – ženklas ir įpareigojimas dabartiniams šeimininkams.

Kultūra, šalies, šeimos istorija, pasak H. Gineikos, į jo gyvenimą atėjo natūraliai. Mazgeliškių dvarėlis irgi tarsi pats atsirado, be didelių paieskų. „Dirbau agronomu kolūkyje, apie 1988 metus pradėjome

dairytis, kur įsikurti. Mazgeliškiai tada buvo gerokai apleisti, visa sodyba, sodas, kiemas užima apie 3 ha. Pusė namo buvo visai negyvenama, aplinkui prižėlę, su spygliuota viela užtvėrta. Atgavus Nepriklausomybę, nuosavybės teises, ėmiau kalbinti dailininkę parduoti sodybą. Buvo trauka šiai vietai. Gražiai bendravome su dailininke, buvo labai geranoriška, linksma būdo, tik po savo draugės mirties (1990 m. – aut. past.) pasikeitė, mažiau tapę, rečiau atvažiuodavo. Nuo vaikystės žinojau, kad mano proseneliai Ragelskiai iš mamos pusės ingi turėjo dvarėlį prie Krelingavos, buvo bajoriai, turime išlikusių dokumentų, įteisinau tuos reikalus“, – ŪP pasakojo Mazgeliškių šeimininkas.

Iš senojo Jėčių sodinto sodo belikusi gal tik viena obelis, keletas vaistrūmių, o didieji klevai, ąžuolas, liepos tebėra. Maumedžiai jau paties pasodinti, trobesiai atnaujinti, stogai pakeisti. Klojimas baigia sutręšti, laikas įveikė medį. „Gera čia jaučiamės, ir sūnus, ir dukra. Ir anūkas Domas mėgsta lakstyti, su Bela pažaisti, visą ūkį – apie šimtą paukščių ir 100 mėšinių galvijų – apžiūrėti“, – smagiai apie kaimišką gyvenimą kalbėjo H. Gineika.

Jo ūkis ekologinis, vystoma augalininkystė, sėklininkystė, o galvijų planuoja sumažinti. Užtenka darbo ir mažesniame ūkyje. Yra savas mėšos išpjaujamo cechas, savas klientų ratas. Plėstis, gausinti veiklos nenumatyta. Juk gyvenimas, pasak ūkininko, yra ne tik darbas, reikia bendrauti, būti su žmonėmis. Reikia nuvykti į repetitijas, nes dainuoja vokaliniame ansamblyje „Juodupėlė“. Turi išsaugojamos senovinių dainų sąsiuvinį. Atidengiant atminimo lentą dailininkėi Bronelėi, abu su anūku, pritariant kanklėmis, užtraukė dainą apie ąžuolą.

Autorės nuotraukos

Lenta primins čia buvusį dailininkės, Kupiškio krašto garbės pilietės Bronislavos Jacevičiūtės-Jėčiūtės tėviškę.

liavas – Lietuvos trispalvė ir Lietuvos karališkosios bajorų sąjungos.

Tai ūkininko Henriko Gineikos sodyba Mazgeliškiuose. Tokia rudenįjančios gamtos ramybė ir pasitiko svečius, kai vyko neįprastas ritualas – atidengta atminimo lenta čia 1924–2010 m. gyvenusiai dailininkei, Kupiškio krašto garbės pilietei Bronislavai Jacevičiūtei-Jėčiūtei.

Ūkininko šeima ir dailininkė apie du dešimtmečius, nuo 1991-ųjų, buvo kaimynai, nuo 1996-ųjų vasaromis gyveno viename name, tik skirtinguose jo galuose. Dailininkė vasarą, išėjusi, tapę pavėkslus, kartais atvykdavo ir jos brolis, tėvas. Jos artima bičiulė poetė Janina Degutyte, stebėdama kaimą ir gamtą, čia kūrė eiles. Ūkininkas tvarkė sodybą, dirbo žemę, kurią nusipirko iš dailininkės brolio, augino gyvulius. Visiems užteko erdvės, visi buvo susieti Mazgeliškių vienkiemio.

„Pamatuose esu radęs įrėžtą 1922 metų datą. Taigi, sodyba šimtmetė“, – „Ūkininko patarėjui“ pasakojo dabartinis ir vienintelis sodybos šeimininkas. Kol pajėgdavo pati čia iš Vilniaus atvažiuoti savo „žiguliuku“, dailininkė pusės namo neparėdė, siekė išlaikyti nuosavybę, kad galėtų kaimo savo pastogėje ramiai vasaroti. 2010 m. ūkininkas

vėliau – dar apie 17 ha miško, nes reikėjo medienos perstatyti nugyventiems pastatams. Pats grafas čia nuolat negyveno, dvarėlį išnuomodavo. Jėčiai buvo šviestūs, darbštūs žmonės, mokėjo ūkininkauti ir, atėję sovietų valdžiai, būtų neišvengę tremties. Padėjo geri žmonės, pranešė, kad yra tremiamųjų sąrašuose, tad dukra 1941 m. pavasarį paskubėjo juos išsivežti pas save į Vilnių. Daugelį metų mieste gyventi su baime.

Liko namai, turtas, gyvuliai, pilni aruodai. Prižiūrėti viską ir gyventi Mazgeliškiuose šeimininkai paprašė buvusius samdinius Tučius. Taip trobesiai liko nesugriauti, nenusiaubti. Atėjus kolūkių tvarkai,

Dailininkės darbai iš Kupiškio etnografinis muziejaus fondų.